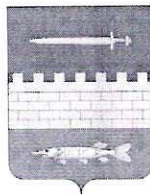

ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
НОВОШЕШМИНСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

ул. Советская, д.80,
с. Новошешминск, 423190

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЯҢА ЧИШМӘ
МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
БАШКАРМА КОМИТЕТЫ
Совет урамы, 80,
Яңа Чишмә авылы, 423190

тел.: (8-84348) 2-31-00, факс: (8-84348) 2-20-22, chishma@tatar.ru

КАРАР

2015 елның «07» октябрнән

№ 274

**«Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы
Тубылгытау төп гомуми белем мәктәбе» муниципаль бюджет гомуми
белем учреждениесенең уставын яңа редакциядә
раслау турында»**

«Россия Федерациясендә мәгариф турында» 2012 елның 29 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Мәгариф турында» 2013 елның 22 июлдәгә 68-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы, Яңа Чишмә муниципаль районы Башкарма комитетының «2015 елда Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районының муниципаль гомуми белем бирү учреждениеләрен үзгәртеп кору турында» 2015 елның 15 маендагы 155 номерлы карары нигезендә **каrar бирәм:**

1. «Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы Тубылгытау төп гомуми белем мәктәбе» муниципаль бюджет гомуми белем учреждениесе уставын яңа редакциядә расларга.

2. «Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы Тубылгытау төп гомуми белем мәктәбе» муниципаль бюджет гомуми белем учреждениесе директоры Валасеев Владимир Григорьевичны салым органында күрсәтелгән юридик затның уставын дәүләт теркәвенә алганда салым органында мөрәжәгать итүче вәкаләтен билгеләргә.

3. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуну Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы Башкарма комитеты житәкчесенең социаль мәсьәләләр буенча урынбасарына йөкләргә.

Яңа Чишмә муниципаль районы
Башкарма комитеты
житәчесе

Р.Р. Фасахов

Килешенгән
Татарстан Республикасы Яңа Чишмә
муниципаль районы Башкарма комитетының
Милек һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы
рәисе
2015елның «__» _____ №__

—
_____ /Гордеева Н.А./

Килешенгән
Татарстан Республикасы Яңа Чишмә
муниципаль районы Башкарма комитетының
Финанс-бюджет палатасы житәкчесе
2015елның «__» _____ №__

_____ /Завалишена Л.Л./

РАСЛАНГАН:

Татарстан Республикасы Яңа Чишмә
муниципаль районы Башкарма комитеты
житәкчесенәң 2015 елның «07» октябрәннән
274 номерлы карары белән

_____ /Фасахов Р.Р./

**«Татарстан Республикасы Яңа Чишмә
муниципаль районы Тубылгытау төп гомуми
белем мәктәбе» муниципаль бюджет
гомуми белем учреждениесенәң**

УСТАВЫ

(яңа редакциядә)

2015 ел.

1. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1.1. «Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы Тубылгытау төп гомуми белем мәктәбе» муниципаль бюджет гомуми белем учреждениесе (алга таба - оешма) - лицензия нигезендә белем бирү эшчәнлеген төп эшчәнлек төре буларак гамәлгә ашыручы (аларга ирешү өчен булдырылган) коммерцияле булмаган оешма.

1.2. Учреждениенң эшчәнлеге предметы - Россия Федерациясе гражданның кеше, гаилә, жәмгыять һәм дәүләт мәнфәгатьләрендә һәркем өчен мөмкин булган һәм түләүсез гомуми белем алуга конституциячел хокукларын гамәлгә ашыру; сәламәтлекне саклауны һәм ныгытуны тәмин итү һәм шәхеснең төрле яклап үсеше өчен уңай шартлар тудыру, шул исәптән укучыларның өстәмә белем алуга булган ихтыяжын канәгатьләндерү; гражданның ялын тәмин итү, халыкның мәдәни, спорт, һәм башка эшчәнлеге өчен шартлар тудыру.

1.3. Учреждение эшчәнлегенң максаты - элге Уставның 4 пункты нигезендә белем бирү программалары, дәрәжә һәм юнәлешләр буенча белем бирү эшчәнлеген гамәлгә ашыру

1.4. Тулы исеме рус телендә: муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение «Тубылгытауская основная общеобразовательная школа Новошешминского муниципального района Республики Татарстан»

Тулы исеме татар телендә: «Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы Тубылгы Тау төп гомуми белем мәктәбе» муниципаль бюджет гомуми белем учреждениесе.

Кыскартылган исеме: МБГБУ «Тубылгытау ТГБМ».

1.5. Юридик адрес: 423181, Татарстан Республикасы, Яңа Чишмә районы, Тубылгы Тау авылы, Яшьләр урамы, 100 нче йорт

1.6. Учреждениенң гамәлгә куючысы һәм милекчесе - Татарстан Республикасының Яңа Чишмә район Башкарма комитеты. Гамәлгә куючы функцияләрен һәм вәкаләтләрен Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы Башкарма комитеты турындагы Нигезләмә нигезендә Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы Башкарма комитетының «Мәгариф бүлеге» муниципаль учреждениесе башкара.

1.7. Учреждение гамәлдәге законнар, аны Гамәлгә куючы тарафыннан билгеләнгән тәртиптә расланган элге Устав нигезендә эш итә.

1.8. Учреждениенң эшчәнлеге демократия, гуманизм, һәркем өчен мөмкин булган гомумкешелек кыйммәтләрен, кеше тормышы һәм сәламәтлеге, гражданлык, шәхеснең ирекле үсеше, автономлык һәм дөньяви характердагы белем бирү принципларына нигезләнә.

1.9. Учреждение үз эшчәнлегендә федераль законнарға, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы Президенты указлары һәм боерыкларына, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы Хөкүмәте карарларына һәм боерыкларына, Яңа Чишмә муниципаль районының норматив актларына, Гамәлгә куючы боерыкларына һәм элге Уставка таянып эш итә.

1.10. Учреждениедә сәяси партияларнең, ижтимагый-сәяси һәм дини хәрәкәтләрнең һәм оешмаларның (берләшмәләрнең) оештыру структураларын төзү һәм аларның эшчәнлегә рөхсәт ителми.

1.11. Укучылар инициативасы белән Учреждениедә балалар ижтимагый берләшмәләр оештырыла ала.

1.12. Учреждениедә, шәхеснең ихтыяжларын, мөмкинлекләрен исәпкә алып һәм укучылар белән педагогик хезмәткәрнең мәжбүри шөгылләрә күләменә карап, көндөзгә, көндөзгә, читтән торып яки читтән торып укуны гамәлгә ашыра ала.

Гаилә белеме һәм үзлегеннән белем алу Учреждениедә арадаш һәм дәүләт йомгаклау аттестациясен үтү хокукы белән гамәлгә ашырыла.

Белем бирүнең төрле рәвешләрен һәм формаларын яраштыру рөхсәт ителә.

Белем алу формалары һәм укыту рәвешләре, гамәлдәге законнарда башкача каралмаган булса, тиешле федераль дәүләт белем бирү стандартлары белән билгеләнә.

1.13. Учреждениенен үз структурасын формалаштырганда мөстәкыйль рәвештә белем бирү программаларының дәрәжәсен, төрен һәм юнәлешен, укучыларның белем алу формаларын һәм Учреждениедә булу режимын исәпкә алып, белем бирү эшчәнлеген гамәлгә ашыруны тәмин итә торган төрле структур бүлекчәләре ясый ала.

Учреждениенен структур бүлекчәләре юридик затлар булып тормый һәм Учреждение Уставы һәм Учреждение житәкчесе тарафыннан расланган тиешле структур бүлекчә турында нигезләмәләр нигезендә эш итәләр.

1.14. Тиешле шартлар һәм чаралар булган очракта, ата-аналарның (законлы вәкилләрнең) теләгә һәм запрослары буенча учреждениедә озайтылган көн төркемнәре ачылырга мөмкин.

1.15. Учреждениедә укучыларга медицина хезмәте күрсәтү «Яңа Чишмә РҮХ» ДАССОсы белән «Яңа Чишмә РҮХ» ДАССОсы беркетелгән Тубылгытау фельдшер-акушерлык пунктның медицина хезмәткәре белән килешү нигезендә тәмин ителә. Учреждение укучыларны медицина хезмәткәрләренә профилактик карау өчен тиешле шартлар булган булма бирә.

1.16. Учреждениенен бухгалтерлык исәбен алып бару Татарстан Республикасы Яңа Чишмә районы Башкарма комитетының «Мәгариф бүлегә» муниципаль учреждениесенен үзәкләштерелгән бухгалтериясе тарафыннан башкарыла.

1.17. Туклануны оештыру Учреждениенен структур бүлекчәсе булган мәктәп ашханәсе, бюджет акчалары, мәктәп яны участогында үстерелгән продукция һәм ата-аналар акчасы хисабына башкарыла.

2. УЧРЕЖДЕНИЕНЕН ЭШЧӘНЛЕГЕН ОЕШТЫРУ

2.1. Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә бирелә торган белем бирү эшчәнлегенә хокукы һәм ташламалар аңа лицензия бирелгән көннән барлыкка килә .

2.2. Учреждение гамәлдәге законнарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт аккредитациясен уза.

2.3. Учреждениенең фактик адрес буенча теркәлү уза торган филиаллары булырга мөмкин. Бу филиалларны лицензияләү һәм дәүләт аккредитациясе мәгариф учреждениесе өчен билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

Россия Федерациясе законнары нигезендә алар Учреждение директоры тарафыннан расланган Нигезләмәгә таянып эш итәләр.

Филиал белән житәкчелек итүне Учреждение житәкчесе башкара.

2.4. Учреждение Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә ассоциацияләр яки берлекләр рәвешендә белем бирү берләшмәләре төзүдә катнашырга хокуклы. Әлеге белем бирү берләшмәләре мәгарифне үстерү һәм камилләштерү максатларында булдырыла һәм үз уставлары нигезендә эш итә.

2.5. Учреждениедә белем бирү эшчәнлегенә Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә гамәлгә ашырыла.

2.5.1. Белем бирү турындагы законнарда һәм учреждениенең локаль норматив актларында билгеләнгән белем бирү программасы нигезендә чит телдә белем алу мөмкин.

2.5.2. Белем бирү телләре, Россия Федерациясе законнары нигезендә, мәгариф программалары буенча белем бирү эшчәнлеген гамәлгә ашыручы Учреждениенең локаль норматив актлары белән билгеләнә.

3. УЧРЕЖДЕНИЕНЕҢ КОМПЕТЕНЦИЯСЕ, ХОКУКЛАРЫ, БУРЫЧЛАРЫ ҺӘМ ҖАВАПЛИЛЫГЫ

3.1. Учреждение автономиягә ия, ул белем бирү, фәнни, административ, финансы-икътисадый эшчәнлекне гамәлгә ашыру, гамәлдәге законнар, Россия Федерациясенең һәм Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актлары, әлеге Устав нигезендә локаль норматив актлар эшләү һәм кабул итү мөстәкыйльлеген аңлата.

3.2. Учреждение белем бирүнең эчтәлеген, укыту-методик тәэмин ителешне, белем бирү технологияләрен алар гамәлгә ашыра торган белем бирү программаларын ирекле сайлап ала.

3.3. Учреждениенең компетенциясенә түбәндәгеләр керә:

1) укучылар өчен эчке тәртип кагыйдәләрен, эчке хезмәт тәртибе кагыйдәләрен, башка локаль норматив актларны эшләү һәм кабул итү;

2) белем бирү эшчәнлеген матди-техник тәэмин итү, дәүләт һәм жирле нормалар һәм таләпләр, шул исәптән федераль дәүләт белем бирү стандартлары нигезендә, биналарны жиһазлау;

3) Гамәлгә куючы һәм жәмәгатьчелеккә финанс һәм матди чараларның керүе һәм аларны тоту турында еллык хисап, шулай ук үз-үзен тикшерү нәтижәләре турында хисап бирү;

4) штат расписаниесен билгеләү;

5) хезмэткэрлэрне эшкә алу, алар белән хезмэт килешүләрен төзү һәм өзү, вазыйфай бурычларны бүлү, хезмэткэрлэргә өстәмә һөнәри белем бирү шартлары тудыру һәм оештыру;

6) Учреждениенең белем бирү программаларын эшләү һәм раслау;

7) Учреждениене үстерү программасын Гамәлгә куючы белән килешү буенча эшләү һәм раслау;

8) Учреждениегә укучыларны кабул итү;

9) дәүләт аккредитациясенә ия булган башлангыч гомуми, төп гомуми, урта гомуми белем бирү программаларын, шулай ук әлеге белем бирү программаларын гамәлгә ашырганда куллануга рөхсәт ителгән уку әсбапларын, кулланырга тәкъдим ителгән дәреслекләр исемлеген билгеләү;

10) укучыларның өлгерешенә һәм арадаш аттестациясенә агымдагы контрольне гамәлгә ашыру, аларның формаларын, вакытын һәм тәртибен билгеләү;

11) укучыларның белем бирү программаларын үзләштерү нәтижеләрен индивидуаль исәпкә алу, шулай ук архивларда бу нәтижеләр турында кәгазь һәм (яки) электрон чыганакларда мәгълүмат саклау;

12) укуту һәм тәрбия, белем бирү технологияләрен, электрон укуту методларын куллану һәм камилләштерү;

13) үз-үзен тикшерү уздыру, белем бирү сыйфатын бәяләүнең эчке системасы эшләвен тәэмин итү;

14) Учреждениедә укучыларның һәм хезмэткэрлэрнең сәламәтлеген саклау һәм ныгыту, туклануын оештыру өчен кирәкле шартлар тудыру;

15) укучыларга физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнү өчен шартлар тудыру;

16) белем алу турында документлар бланкларын сатып алу яки эзерләү;

17) укучыларның киemenә карата таләпләрне билгеләү;

18) Учреждениедә гамәлгә ашырыла торган һәм Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары белән тыелмаган балигъ булмаган балаларның, ата-аналарының (законлы вәкилләренең) ижтимагый берләшмәләре эшчәнлегенә булышлык күрсәтү;

19) фәнни-методик эшне оештыру, шул исәптән фәнни һәм методик конференцияләр, семинарлар оештыру һәм үткөрү;

20) «Интернет» челтәрендәге Учреждениенең рәсми сайты булдыруны һәм алып баруны тәэмин итү;

21) белем бирү эшчәнлеген оештыру һәм гамәлгә ашыруның төп мәсьәләләре буенча, шул исәптән регламентлаштыручы локаль норматив актлар кабул итү;

- укучыларны кабул итү кагыйдәләре;

- укучыларның дәресләр режимы;
- укучыларның өлгерешен һәм арадаш аттестацияләүне агымдагы контрольнен формалары, периодик һәм тәртибе;
- балигъ булмаган балаларны күчерү, күчерү һәм яңадан торгызу тәртибе һәм нигезләре, балигъ булмаган балаларның учреждение һәм (яки) ата-аналары (законлы вәкилләре) арасында мөнәсәбәтләрне рәсмиләштерү, рәсмиләштерү, туктатып тору һәм туктату тәртибе;
- гамәлдәге законнар нигезендә йомгаклау аттестациясен үткәрү тәртибе һәм формалары.
- белем алу турында документ бирү тәртибе;
- һәм башкалар

22) Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башка мәсьәләләр.

3.4. Учреждение консультация, мәгърифәтчелек эшчәнлеге алып барырга, гражданның сәламәтлеген саклау өлкәсендә һәм булдыру максатларына каршы килми торган башка эшчәнлек алып барырга, шул исәптән укучыларның каникул вакытында (тәүлек бие яки көндөз тору формаларында) ялын һәм сәламәтләндерүне оештырырга хокуклы.

3.5. Учреждение үз эшчәнлеген мәгариф турындагы законнар нигезендә башкарырга тиеш, шул исәптән:

1) Белем бирү программаларының тулы күләмендә гамәлгә ашырылуын, укучыларны әзерләү сыйфатының билгеләнгән таләпләргә туры килүен, кулланыла торган формаларның, чараларның, методларның яшь, психофизик үзенчәлекләрен, сәләтләрен, укучыларның мәнфәгатьләрен һәм ихтыяжларына туры килүен тәмин итәргә;

2) укучыларны укыту, тәрбияләү, укучыларны карау, аларны карап тоту, укучыларның, мәгариф оешмасы хезмәткәрләрен тормышын һәм сәламәтлеген тәмин итүче билгеләнгән нормалар нигезендә куркынчсыз шартлар тудырырга;

3) укучыларның, балигъ булмаган балаларның ата-аналарының (законлы вәкилләрен), учреждение хезмәткәрләрен хокукларын һәм ирекләрен сакларга.

3.6. Учреждение Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән тәртиптә аның компетенциясенә караган функцияләрен үтәмәгән яки тиешенчә үтәмәгән, уку планы нигезендә белем бирү программаларын тулы күләмдә гамәлгә ашырган, үз тәмамлаучыларның белем сыйфаты, шулай ук укучылар, учреждение хезмәткәрләрен тормышы һәм сәламәтлеге өчен җаваплы. Балигъ булмаган балаларның, ата-аналарының (законлы вәкилләрен) хокукларын һәм ирекләрен барлыкка китерү турындагы законнарда каралган белем алуга хокукларны законсыз чикләү, белем бирү эшчәнлеген оештыру һәм гамәлгә ашыру таләпләрен бозган өчен Учреждение һәм аның вазыйфай затлары гамәлдәге закон таләпләре нигезендә җаваплы.

4. ГАМӘЛГӘ АШЫРЫЛА ТОРГАН БЕЛЕМ БИРҮ ПРОГРАММАЛАРЫ ТӨРЛӘРЕ

4.1. Учреждение гомуми белем баскычлары нигезендә белем бирү процессын гамәлгә ашыра:

башлангыч гомуми белем бирү;

төп гомуми белем.

4.2. Башлангыч гомуми һәм төп гомуми белем бирү программалары дәвамчан булып тора.

4.3. Учреждение өстәмә белем бирү программаларын, шулай ук тиешле лицензияләр булганда мәктәпкәчә белем бирү программасын гамәлгә ашыра ала.

4.4. Учреждение дәүләт аккредитациясе булган белем бирү программалары буенча белем бирү эшчәнлеген гамәлгә ашыра, федераль дәүләт белем бирү стандартлары нигезендә һәм тиешле төп белем бирү программалары үрнәгендә, белем бирү программаларын эшли.

4.5. Башлангыч гомуми һәм төп гомуми белем бирү программалары буенча белем бирү эшчәнлеген оештыру, тиешле шартлар булганда, аерым уку предметларын, предмет өлкәләрен тирәнтен өйрәнүне тәмин итүче укучыларның белем алу ихтыяжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алып, эчтәлекне дифференциацияләүгә нигезләнәргә мөмкин.

4.6. Учреждениедә мөмкинлекләре чикләнган балаларның адаптацияләнган төп гомуми белем бирү программалары буенча гомуми белем алу, әлеге укучылар тарафыннан белем алу өчен махсус шартлар тудырганга гамәлгә ашырыла ала.

Сәламәтлекләре буенча мөмкинлекләре чикләнган балаларның белем алуы башка укучылар белән берлектә дә, аерым сыйныфларда яки төркемнәрдә дә оештырылырга мөмкин.

4.7. Учреждениегә тиешле дәрәжәдәге белем алу хокукына ия гражданнар кабул ителә. Учреждениегә гражданнарны кабул итү тәртибе мәгариф өлкәсендә Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав һәм «Укучыларны мәктәпкә кабул итү (кабул итү) тәртибе турында» Нигезләмә белән билгеләнә.

Учреждение 1-9 нчы сыйныфларда укучыларны укытуны оештыра.

I сыйныфка сәламәтлек торышы буенча каршылыклар булмаганда, алты яшькә житкән балалар кабул ителә. Ата-аналар (законлы вәкилләр) һәм Гамәлгә куючы рөхсәте буенча Учреждение балаларны иртә яшьтә укыту өчен кабул итәргә хокуклы.

Гражданнарны Учреждениегә кабул итү баланың шәхесен раслаучы документ, баланың туу турында таныклыкның оригиналы һәм күчermәсе, яшәү урыны буенча баланы теркәү турындагы таныклыкның оригиналы һәм күчermәсе, ата-ананың (законлы вәкилләрнең) шәхси гаризасы буенча гамәлгә ашырыла.

Беренче сыйныфка уку елы дәвамында яки икенче һәм аннан соңгы сыйныфларга кабул иткәндә укучыларның ата-аналары (законлы вәкилләре) элек укыган Учреждение тарафыннан бирелгән шәхси эшен тапшыра.

Учреждениюга кабул итү турында ата-аналарның (законлы вәкилләрнең) гаризасы директор исеменә, «Укучыларны мәктәпкә кабул итү (кабул итү) тәртибе турында» нигезләмәдә каралган документларны кушып бирелә.

Гражданны кабул иткәндә Учреждение аны һәм (яки) аның ата-анасын (законлы вәкилләрнең) элге Устав, белем бирү эшчәнлеген алып бару хокукына лицензия, учреждениене дәүләт аккредитациясе турында таныклык, учреждениенең гамәлгә ашырыла торган төп белем бирү программалары һәм белем бирү процессын оештыруны регламентлаучы башка документлар белән таныштырырга тиеш. Баланың ата-анасын (законлы вәкилләрнең), шул исәптән гомуми файдаланудагы мәгълүмат системалары аша, белем бирү эшчәнлеген гамәлгә ашыру лицензиясе, мәктәпне дәүләт аккредитациясе турында таныклык, Устав һ.б. норматив документлар белән таныштыру факты мәктәпкә кабул итү турында гаризада теркәлә һәм баланың ата-анасының (законлы вәкилләрнең) шәхси имзасы белән раслана.

Ул Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарына, гомуми белем бирү учреждениесе турында типлаштырылган нигезләмәгә һәм элге Уставка каршы килә алмый. Гариза кабул иткәндә Учреждение гариза бирүченең шәхесен таныкларчы документ белән, туганлык мөнәсәбәтләре фактын һәм кәргән законлы вәкилнең вәкаләтләрен билгеләү өчен таныштырырга тиеш.

Элге территориядә яшәмәүчеләрне кабул итүдән баш тарту Учреждениедә буш урыннар булмаган очракта гына мөмкин.

5. УЧРЕЖДЕНИЕ БЕЛӘН ИДАРӘ ИТҮ

5.1. Учреждение белән идарә итү бердәм башлангыч һәм коллегияльлек принципларын яраштыру нигезендә гамәлгә ашырыла.

5.2. Учреждениенең бердәнбер башкарма органы булып аның директоры тора, ул учреждение эшчәнлегенә белән ағымдагы житәкчелек итә:

Учреждение директоры компетенциясенә, законнар яки Устав тарафыннан гамәлгә куючы һәм попечительлар советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрдән тыш, учреждение эшчәнлегенә ағымдагы житәкчелек итү мәсьәләләре керә,.

Учреждение директоры үз эшчәнлеген Гамәлгә куючы белән төзелгән хезмәт килешүе нигезендә башкара.

Учреждение директоры үз эшчәнлегендә Гамәлгә куючы өчен хисап тоталар. Учреждение директоры ышанычнамәсез эшли, аның мәнфәгатьләрен барлык органнар һәм оешмаларда тәкъдим итә, аның исемненән килешүләр төзи, оешманың штат расписаниесен, аның финанс-хужалык эшчәнлегенә планын раслый һ.б., оешманың эшчәнлеген регламентлаучы локаль норматив актлар, учреждениенең барлык хезмәткәрләре тарафыннан үтәлгән тиешле боерыклар чыгара.

Учреждение директоры мәгариф, фәнни, тәрбия эше һәм белем бирү оешмасының оештыру-хужалык эшчәнлегенә белән житәкчелек итү өчен җаваплы.

5.3. Учреждениедә коллегияль идарә органнары формалаша, аларга учреждениенең хезмәт коллективының гомуми җыелышы, педагогик совет, ата-аналар комитеты керә.

Балигъ булмаган балаларның, ата-аналарының (законлы вәкилләренә) фикерен исәпкә алу максатыннан Учреждение белән идарә итү мәсьәләләре һәм аларның хокукларына һәм законлы мәнфәгатьләренә кагылышлы локаль норматив актлар кабул иткәндә, Учреждениедә балигъ булмаган балаларның, ата-аналарының (законлы вәкилләренә) һәм педагогик хезмәткәрләренә балигъ булмаган балаларның ата-аналары (законлы вәкилләре) инициативасы буенча локаль норматив актлар кабул иткәндә:

- укучыларның советлары, балигъ булмаган балаларның ата-аналарының (законлы вәкилләренә) советлары булдырыла;
- Учреждение хезмәткәрләренә һөнәри берлекләре эшли.

5.4. Укыту-тәрбия процессын үстерү һәм камилләштерү, укытучыларның һәм тәрбиячеләрнең һөнәри осталыгын һәм ижади үсешен арттыру максатыннан Учреждениедә педагогик совет – коллегиаль орган эшли.

Учреждение директоры рәислегендә педагогик совет:

- * Гомуми белем бирүнең федераль дәүләт стандартына туры килә торган программалар турында фикер алыша һәм сайлап ала, белем бирү процессында кулланырга тәкъдим ителгән (рәхсәт ителгән) федераль дәреслекләр исемлегеннән, шулай ук белем бирү процессында кулланырга рәхсәт ителгән уку әсбапларыннан торган дәреслекләр исемлеген билгели.
- * Учреждениедә уку-укыту эшенең нәтижеләрен, арадаш һәм йомгаклау дәүләт аттестациясә нәтижеләрен, аларны әзерләү һәм үткәрү чараларын, укучыларны күчерүне (төшереп калдыруны) бетерү чараларын карый.
- * Тәрбия эшенең торышын һәм нәтижеләрен, укучыларның дисциплинасын карый, сыйныф житәкчеләренә һәм башка хезмәткәрләренә эш хисапларын тыңлый.
- * Методик совет эшчәнлеген дә кертәп, методик эшнең торышын һәм нәтижеләрен, педагогик һәм мәгълүмати технологияләрен, укытуның гамәлгә ашырыла торган формалары буенча укыту методларын һәм чараларын камилләштерә.
- * Фән методик берләшмәләрен формалаштыру тәртибен, аларның утырышларын вакыт-вакыт уздыру тәртибен, вәкаләтләрен билгели, авторлык программалары, дәреслекләр, укыту һәм методик кулланмалар өлкәсендә эш тәҗрибәсен тыңлый һәм фикер алыша.
- * Педагогик хезмәткәрләренә квалификациясен күтәрү, аларның белем бирү процессы һәм белем бирү технологияләре методикаларын, шул исәптән дистанцион белем бирү технологияләрен куллану һәм камилләштерү буенча ижади башлангычларын үстерү эшләрен оештыра.
- * Арадаш аттестация үткәрү формасы турында карар кабул итә, ул үткәрелә торган уку предметларын билгели.
- * Укучыларны йомгаклау аттестациясенә кертү, укучыларны икенче сыйныфка күчерү, шартлы рәвештә икенче сыйныфка күчерү, Учреждениедән чыгару, шулай ук ата-аналар (законлы вәкилләр) белән килешенеп, шул ук сыйныфта кабат укыту, компенсацияләүче укуны классларга күчерү яки укуларын башка рәвешләрдә дәвам итү турында карар кабул итә.

* Укучыны Учреждениедән гамәлдәге законнарда каралган очракларда төшереп калдыру турында карар кабул итә.

* Педагогик вазыйфаларны биләүгә конкурс игълан итү һәм аның шартларын раслау турында карар кабул итәргә мөмкин.

Педагогик совет үз составыннан беркетмә алып барырга секретарь сайлый,. Педагогик советларның беркетмәләренә рәис һәм сәркатип кул куя.

Учреждениенң педагогик советы директор тарафыннан кирәк булган саен, әмма елына кимендә дүрт тапкыр чакырыла. Педагогик советның чираттан тыш утырышлары аның составының өчтән бер өлеше катнашу таләбе буенча үткәрелә.

Педагогик совет карары, әгәр аның утырышында педагогик хезмәткәрләрнең өчтән ике өлешеннән дә ким булмаган өлеше катнашса һәм әлеге карар өчен катнашучыларның яртысыннан артыгы тавыш бирсә, хокуклы дип санала. Тавышларның тигез саны булганда учреждение педагогик советы рәисе тавышы хәлиткеч булып тора. Тавыш биру процедурасы Учреждениенң педагогик советы тарафыннан билгеләнә. Педагогик совет карарлары Учреждение директоры боерыклары белән тормышка ашырыла.

5.5. Хезмәт коллективының гомуми жыельшы - Учреждениенң барлык хезмәткәрләрен берләштерүче, даими эшләүче коллегиаль орган.

Хезмәт коллективының гомуми жыельшы:

- хезмәт тәртибе кагыйдәләре турында фикер алыша һәм кабул итә;
- күмәк килешү төзи һәм фикер алыша;
- оешманың эш тәртибе белән бәйлә башка мәсьәләләр турында фикер алыша.

Учреждение хезмәткәрләренң гомуми жыельшы үз составыннан рәис һәм секретарь сайлай. Учреждение хезмәткәрләренң гомуми жыельшы карары, әгәр аның утырышында аның составының яртысыннан да ким булмаган өлеше булса, хокуклы дип санала. Хезмәт коллективының гомуми жыельшы кирәк булган саен, әмма елына кимендә 1 тапкыр үткәрелә.

5.6. Ата-аналар комитеты укучыларны тәрбияләү һәм укытуны гамәлгә ашыруда ярдәм итү максатыннан оештырыла.

Учреждениенң ата-аналар комитеты бер елга ата-аналарның гомуми жыельшында гади күпчелек тавыш белән сайлана. Ата-аналар комитеты составыннан рәис һәм секретарь сайлана. Ата-аналар комитеты эгъзалары саны ата-аналарның гомуми жыельшы белән билгеләнә, әмма һәр класстан кимендә бер вәкил булырга тиеш.

Ата-аналар комитетының бурычлары булып тора:

- * педагогик коллектив һәм гаилә балаларына тәрбия йогынтысының бердәмлеген билгеләү максатыннан, гаилә белән учреждение арасындагы элементне һәрьяклап ныгыту;
- * ата-аналарны Учреждение тормышында актив катнашуга һәм укыту-тәрбия процессын оештыруга жәлеп итү.

6. МӨЛКӨТӨ ҺӘМ БЕЛЕМ БИРҮ ЭШЧӨНЛЕГЕН ФИНАНС БЕЛӘН

ТЭЭМИН ИТҮ

6.1. Учреждениенң мөлкәте аңа оператив идарә хокукында беркетелә.

6.2. Учреждение Гамәлгә куючы һәм милекче ризалыгыннан башка, аңа беркетелгән яки Гамәлгә куючы тарафыннан әлеге мөлкәтне сатып алуға бүлеп бирелгән акчалар хисабына алынган күчемле һәм күчемсез милек белән эш итәргә хокуклы түгел.

6.3. Учреждение үзенә беркетелгән мөлкәтне һәм аны Гамәлгә куючы тарафыннан бүлеп бирелгән акчаларға сатып алынган мөлкәтне әлеге Уставта беркетелгән максатларны һәм эшчәнлек төрләрен гамәлгә ашыру өчен генә куллана.

6.4. Учреждение үз йөкләмәләре буенча Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән тәртиптә җавап бирә.

6.5. Учреждениене финанс белән тәэмин итү расланган муниципаль бирем нигезендә субсидияләр рәвешендә гамәлгә ашырыла.

6.6. Учреждение түләүле белем бирү хезмәтләре күрсәтү турындагы шартнамәләр буенча физик һәм юридик затлар акчасы хисабына эшчәнлек алып барырга хокуклы. Түләүле белем бирү хезмәтләре физик һәм юридик затлар акчасы хисабына түләүле белем бирү хезмәтләре күрсәтү турындагы шартнамәләр буенча белем бирү эшчәнлеген гамәлгә ашырудан гыйбарәт. Түләүле белем бирү хезмәтләре күрсәтүдән кәргән керем учреждение тарафыннан устав максатларына туры китереп кулланыла.

Түләүле белем бирү хезмәтләре белем бирү эшчәнлеген урынына күрсәтелә алмый, аны финанс белән тәэмин итү федераль бюджет, Россия Федерациясе субъектлары бюджетлары, жирле бюджетлар хисабына гамәлгә ашырыла.

Учреждениедә түләүле белем бирү хезмәтләре уку, үстерү, оештыру һәм сәламәтләндрәү булырга мөмкин.

Учреждениенң белем бирү һәм үстерүче түләүле белем бирү хезмәтләренә түбәндәгеләр керә:

- Учреждениенң статусын билгеләүче төп белем бирү программаларыннан тыш, әлеге программалар бюджеттан финансланмаган очракта, белем бирү программаларын гамәлгә ашыру;

* уку планы кысаларында һәм тормышка ашырыла торган төп һәм өстәмә гомуми белем бирү программалары кысаларында предметларны тирәнтен өйрәнү буенча дәресләр;

- бу Учреждениедә белем алмаган укучылар өчен репетитор хезмәтләре;

- гомуми белем бирү (өстәмә) программаларын, әлеге программалар бюджеттан финансланмаган очракта, гамәлгә ашырыла торган түгәрәкләр, секцияләр,;

- мәктәпкәчә белем бирүнең төп гомуми белем бирү программасын тормышка ашыручы Учреждениегә йөрүче балаларға мәктәпкәчә белем бирү программалары буенча

индивидуаль һәм төркемле укыту, шулай ук балаларны мәктәп тормышы шартларына яраклаштыру программалары буенча;

* мәктәпкәчә яшьтәге балаларны физкультура-спорт юнәлешендәге өстәмә программалар буенча укыту.

Түләүле хезмәтләргә шартларны яхшырту һәм оештыру керә:

* укучыларның туклануы;

* белем бирү процессына кагылышлы төрле чаралар, шул исәптән семинарлар, конференцияләр, түгәрәк өстәлләр;

* ярышлар, конкурслар;

* походлар, экскурсияләр, сәяхәт;

* лагерьлар, слетлар;

* озайтылган көн төркемендәге ата-аналар запрослары буенча эш;

• мәгълүмати-техник һәм инженер-техник хезмәтләр;

• полиграфия хезмәтләре.

Сәламәтләндерүгә юнәлтелгән түләүле хезмәтләргә сәламәтлекне ныгытуны тәмин итә торган дәресләр һәм чаралар керә:

* дөвалау физик культура;

* гимнастика, аэробика, ритмика, баскетбол, чаңгы һәм башкалар;

• спорт төрләре буенча халыкка, предприятиеләргә, учреждениеләргә һәм оешмаларга Спорт-сәламәтләндерү хезмәтләре күрсәтү;

* чит оешмалар белән килешү нигезендә ярышлар (чаралар) оештыру һәм уздыру.

6.7. Түләүле өстәмә белем бирү хезмәтләрен оештыру тәртибе:

1) өстәмә белем бирү хезмәтләренә ихтыяжны маркетинг тикшерүен уздыру һәм тәрбияләнүчеләрнең фаразланган контингентын билгеләү;

2) белем бирү процессын оештыруга карата таләпләрне исәпкә алып, түләүле өстәмә белем бирү хезмәтләре күрсәтү өчен шартлар тудыру;

3) белем бирү Учреждениесендә оештырылучы түләүле өстәмә белем бирү хезмәтләренен теге төрләрен гамәлгә ашыруга лицензия алу;

4) хезмәт күрсәтүгә заказчы белән, күрсәтелә торган хезмәтләрнең характерын, килешүнең гамәлдә булу вакытын, түләү күләмен һәм шартларын, шулай ук башка шартларны күрсәтеп, шартнамәләр төзү;

5) төзелгән шартнамәләр нигезендә, у Учреждениенең түләүле өстәмә белем бирү хезмәтләре күрсәтү эшен оештыру турында приказ чыгару, уку планнарын, штат расписаниесен, чыгымнар сметасын, түләүле өстәмә белем бирү хезмәтләре күрсәтү белән шөгьльләнүче бүлекчәләр хезмәткәрләренең ставкаларын, хезмәткәрләренең эш графигын төзү;

б) түләүле өстәмә белем бирү хезмәтләре күрсәтүгә вакытлыча хезмәт коллективы белән хезмәт килешүләре яисә вакытлыча хезмәт коллективы белән килешү төзү.

6.8. Учреждение эшмәкәрлек һәм башка керем китерә торган эшчәнлекне бары тик шулай гына башкара ала, чөнки бу аның өчен ул булдырылган һәм күрсәтелгән максатларга туры килә торган максатларга ирешүгә хезмәт итә.

6.9. Учреждениене бетергәндә, аның мөлкәте Яңа Чишмә муниципаль районы мәгарифен үстерү максатларына юнәлдерелергә мөмкин.

7. БЕЛЕМ БИРҮ ПРОЦЕССЫНДА

КАТНАШУЧЫЛАРНЫҢ ХОКУКЛАРЫ ҺӘМ БУРЫЧЛАРЫ

7.1. Белем бирү процессында укучылар, педагогик хезмәткәрләр, укучыларның ата-аналары (законлы вәкилләре) катнаша.

7.2. Укучылар учреждениедә хокуклы:

- дәүләт белем бирү стандартлары нигезендә түләүсез башлангыч гомуми, төп гомуми белем алу;
- шәхси уку планы, тизләтелгән уку курсы буенча дәүләт белем бирү стандартлары нигезендә укыту;
- өстәмә (шул исәптән түләүле) белем бирү хезмәтләре;
- әлеге Устав белән билгеләнгән формаларда Учреждение белән идарә итүдә катнашу;
- кеше абруен хөрмәт итү, вәждән һәм мәгълүмат иреге, үз карашларын һәм инануларын ирекле чагылдыру;
- уку планында каралмаган чараларга ирекле бару;
- ата-аналар (законлы вәкилләр), балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау комиссиясе һәм мәгариф өлкәсендә идарә итүне гамәлгә ашыручы жирле үзидарә органы, унбиш яшькә житкән укучы, гомуми белем алганчы, гомуми белем алганчы, гомуми белем бирүне калдыра ала.
- мәгариф өлкәсендә Россия Федерациясе законнары, Муниципаль хокукый актлар нигезендә башка хокукларны гамәлгә ашыру.

7.3. Учреждениедә укучылар бурычлы:

- белем бирү программасын намус белән үзләштерергә, индивидуаль уку планын үтәргә, шул исәптән уку планында яки шәхси уку планында каралган уку дәрәсләрендә булырга,

мөстәкыйль рәвештә дәрәсләргә эзерләнергә, белем бирү программасы кысаларында педагогик хезмәткәрләрнең биремнәрен үтәргә;

- белем бирү эшчәнлеген оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча учреждение Уставы, эчке тәртип кагыйдәләре һәм башка локаль норматив актлар таләпләрен үтәргә;

- үз сәламәтлегенә саклау һәм ныгыту турында кайгыртырга, әхлакый, рухи һәм физик үсешкә һәм үз-үзеңне камилләштерүгә омтылырга;

- Учреждение башка укучыларның һәм учреждение хезмәткәрләренең намусын һәм абруен хөрмәт итәргә, башка укучылар тарафыннан белем алу өчен каршылыклар тудырмаска;

- Учреждение милкенә сакчыл карарга.

7.4. Педагогик хезмәткәрләр түбәндәге хезмәт хокукларына һәм социаль гарантияләргә ия:

- эш вакытының дәвамлыгының кыскартылу хокукы;

- педагогик эшчәнлек профиле буенча өстәмә һөнәри белем алуга хокук (өч елга бер тапкырдан да ким түгел);

- озайтылган төп түләүле ялга хокук, аның озынлыгы Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә;

- мәгариф өлкәсендә дәүләт сәясәтен эшләү һәм норматив-хокукый жайга салу функцияләрен гамәлгә ашыручы башкарма хакимиятнең федераль органы тарафыннан билгеләнгән тәртиптә, һәр ун елдан да ким булмаган өзлексез педагогик эштән соң, бер елга кадәр озак вакытлы ялга хокук;

- Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән тәртиптә картлык буенча иминият пенсиясен вакытыннан алда билгеләү хокукы;

- Россия Федерациясе Федераль законнарында һәм Татарстан Республикасы закон актларында билгеләнгән башка хезмәт хокуклары, социаль ярдәм чаралары.

7.5. Учреждениенең педагогик хезмәткәрләр бурычлы:

- үз эшчәнлеген югары профессиональ дәрәжәдә тормышка ашырырга, расланган эш программасы нигезендә укытыла торган уку предметларын, курсны, дисциплинаны (модульне) тулы күләмдә гамәлгә ашыруны тәэмин итәргә;

- хокукый, әхлакый һәм этик нормаларны үтәргә, һөнәри этика таләпләрен үтәргә;

- укучылар һәм башка белем бирү мөнәсәбәтләрендә катнашучыларның намусын һәм абруен хөрмәт итәргә;

- укучыларда танып-белү активлыгын, мөстәкыйльлекне, инициативаны, ижади сәләтне үстерү, гражданлык позициясен, хәзерге дөнья шартларында хезмәткә һәм тормышка сәләтен формалаштыру, укучыларда сәламәт һәм куркынычсыз яшәү рәвеше культурасын формалаштырырга;

- педагогик нигезлэнгэн һәм югары сыйфатлы белем бирү формалары, укыту һәм тәрбия ысуллары кулланырга;
- укучыларның психофизик үсеш үзенчәлекләрен һәм аларның сәламәтлеге торышын исәпкә алырга, физик мөмкинлекләре чикле булган затларның белем алуы өчен кирәкле махсус шартларны үтәргә, кирәк булганда медицина оешмалары белән хезмәттәшлек итәргә;
- үз һөнәри дәрәжәсен даими рәвештә арттырырга;
- белем бирү турындагы законнарда билгелэнгән тәртиптә биләп торган вазыйфаларына туры килү-килмәүгә аттестация узарга;
- хезмәт законнары нигезендә эшкә кергәндә башлангыч медицина тикшерүләрен, шулай ук эш бирүче юнәлеште буенча чираттан тыш медицина тикшерүләрен үтәргә мөмкин;
- хезмәтне саклау өлкәсендә белем һәм күнекмәләрен Россия Федерациясе законнарында билгелэнгән тәртиптә өйрәтү һәм тикшерү;
- Учреждениесе Уставын эчке хезмәт тәртибе кагыйдәләрен үтәргә.

7.6. Педагогик эшчәнлеккә Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан расланган тиешле типтагы һәм төрләрдәге мәгариф учреждениеләре турында типлаштырылган нигезләмәләрдә билгелэнгән тәртиптә билгеләнә торган белем бирү цензы булган затлар кертелә.

Педагогик эшчәнлеккә рөхсәт ителмәгән затлар:

- суд карары нигезендә педагогик эшчәнлек белән шөгыйльләнү хокукыннан мәхрүм ителгән;
- кеше тормышына, сәламәтлегенә, намусына һәм абруена (законсыз урыннан тыш психиатрия стационарына, яла һәм мыскыл итүгә), шәхеснең җенси кагыйдәсизлыгына һәм җенси ирегенә, гаиләгә һәм балигы булмаганнарга, халык саулыгына һәм иҗтимагый эхлакына, дүләтнең конституцион строе һәм иминлеге нигезләренә каршы, жинаять эзәрлекләве туктатылган затлардан тыш), жинаять эзәрлекләвенә дучар ителгән яисә хөкем ителгән (реабилитацияләүче нигезләр буенча аларга карата жинаять эзәрлекләве туктатылган затлар, шулай ук иҗтимагый куркынычсызлыкка каршы.
- Федераль законда билгелэнгән тәртиптә эшкә сәләтсез дип танылган;
- сәламәтлек саклау өлкәсендә дүләт сәясәтен эшләү һәм норматив-хокукый жайга салу функцияләрен гамәлгә ашыручы башкарма хакимиятнең федераль органы тарафыннан расланган исемлектә каралган авырулары булган затлар.

7.7. Балигы булмаган балаларның ата-аналары (законлы вәкилләре) хокукы:

- баланың фикерен исәпкә алып, төп гомуми белем алу тәмамланганчы, шулай ук психологик-медик-педагогик комиссия тәкъдимнән (алар булганда) исәпкә алып, белем алу рәвешләрен һәм укыту рәвешләрен, факультатив һәм электрон уку предметларын, курсларны, дисциплиналарны (модульләрен) Учреждение тәкъдим иткән исемлектән сайларга;

- белем бирү эшчәнлеген оештыруны һәм гамәлгә ашыруны регламентлаштыручы Учреждение Уставы, белем бирү эшчәнлеген гамәлгә ашыруга лицензиясе, дәүләт аккредитациясе турында таныклык, укыту-программа документлары һәм башка документлар белән танышырга;

- белем бирү эчтәлегә, укыту һәм тәрбия ысуллары, белем бирү технологияләре, шулай ук үз балаларының өлгерешенә бәя бирү белән танышырга;

- укучыларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен якларга;

- укучыларда планлаштырылган тикшерүләрнең (психологик, психологик-педагогик) барлык төрләре турында мәгълүмат алырга, мондый тикшерүләр үткәргәгә яки мондый тикшеренүләрдә катнашырга ризалык бирергә, аларны үткәрүдән яки аларда катнашудан баш тартырга, үткәрелгән тикшерүләрнең нәтижәләре турында мәгълүмат алырга;

- Учреждение Уставы билгелән формада аның белән идарә итүдә катнашырга.

7.8. Балигъ булмаган балаларның ата-аналары (законлы вәкилләре) бурычлы:

- балаларга гомуми белем бирүне тәэмин итәргә;

- Учреждение эчке тәртип кагыйдәләрен, локаль норматив актларның таләпләрен үтәргә;

- укучыларның һәм Учреждение хезмәткәрләренең намусын һәм абруен хөрмәт итәргә.

7.9. Әлегә Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән бурычларны үтәмәгән яки тиешенчә үтәмәгән өчен балигъ булмаган балаларның ата-аналары (законлы вәкилләре) Россия Федерациясе законнарында каралган җаваплылыкка ия.

8. ЛОКАЛЬ АКТЛАР

8.1. Учреждение эшчәнлеген регламентлау максатларында түбәндәге локаль актлар раслана һәм бастырыла: нигезләмәләр, кагыйдәләр, инструкциялар, приказлар, дәресләр расписаниесе.

8.2. Учреждение локаль актлары әлегә Уставка каршы килә алмый.

9. УСТАВНЫ ҮЗГӘРТҮ ТӘРТИБЕ

9.1. Учреждение гамәлгә куючы документ булып аның Устав тора.

9.2. Учреждение Уставы һәм үзгәрешләре гамәлгә куючы тарафыннан раслана, законда билгеләнгән тәртиптә теркәлә, дәүләт теркәвенә алынганнан соң үз көченә керә.

10. ЙОМГАКЛАУ НИГЕЗЛӘМӘЛӘРЕ

10.1. Учреждение, мәгариф турындагы законнарда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып, граждандар законнарында билгеләнгән тәртиптә үзгәртеп корыла яки бетерелә.